

Harka Ödön¹

A gépesített hadviselés kérdésének szovjet megközelítése a két világháború között

2. rész

The Soviet Approach of the Mechanised Warfare in the Period between the Two World Wars

Part 2.

Absztrakt

Isszerszon tábornok rámutatott arra, hogy a hadműveletek jellegét az I. világháború – az arcvonalak kiszélesedése és a csapatok mélységi diszlokációja miatt – alapvetően változtatta meg. A tábornok a tartalék szerepét jelentősen átértékelték, álláspontja szerint a tartalékok elsődleges feladatává a hadműveleti erő kifejlesztés mélységben történő fenntartása vált. Vízója szerint a katonai erők lépcsőzötten megvalósuló küzdelemben vetése mind hadászati, mind pedig hadműveleti szinten is szükségessé válik. Tevékenységének (is) köszönhetően fokozatosan kialakult a mély hadművelet elmélete, amely szerint a célszerű hadműveleti felépítés a következő: első (légi) lépcső: a légierő és légideszantcsapatok bevetésével, a célja a hadműveleti mélység bénítása; második (roham)lépcső: a csapásmérő hadsereg alkalmazásával, a célja a harcászati mélység áttörése; harmadik (sikerkifejlesztő) lépcső: célja gyorscsapatok bevetésével a hadműveleti siker elérése (M. Szabó Miklós: Az európai hadügy fejlődése a XIX–XX. században. Előadás. 140–142. kép.).

Kulcsszavak: *Isszerszon, mély hadművelet, hadműveleti lépcső, áttörés, gépesített hadviselés*

¹ Nemzeti Közszerológati Egyetem, Hadtudományi Doktorai Iskola, doktorandusz – University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, e-mail: odon.harka@eulerhermes.com

Abstract

General Isserson pointed out that as a consequence of the First World War, the nature of military operations – due to the wider front lines and deeper dislocation of the units – changed basically. Isserson revalued the role of reserve troops, in his view their primary task is to maintain in depth the operational efforts. He assumed that the gradual application of the military forces will be needed in the future both on operational and tactical level. Due to his assumptions, the theory of the deep operations was formed gradually, as follows. In the first (air) echelon, the air force and airborne troops are to paralyse the operational depth. In the second (assault) echelon, the striking army's goal is to break through the tactical depth. The goal of the third (success development) echelon is to achieve operational success by using rapid units.

Keywords: *Isserson, deep operation, operational echelon, break-through, mechanised warfare*

1. Georgij Szamojlovics Isszerszon

A két világháború közötti szovjet katonai gondolkodók körében említést kell tenni Georgij Szamojlovics Isszerszon² tábornokról is, aki a Tuhacsevszkij tábornok által kidolgozott úgynevezett „mély hadművelet” elméletét fejlesztette tovább. Az 1933-ban megjelent, *A mély hadművelet alapjai* című munkájában a szerző a hadászat kérdésén belül is az áttöréssel és annak kiszélesítésével foglalkozott,³ amelynek főbb tézisei az alábbiakban foglalhatóak össze:

Isszerszon tábornok a hadműveleti tervezés „művészete” kapcsán általánosságban is rámutatott arra, hogy a tömeghadseregek korában a fegyveres harc eszközei rendkívüli mértékben különböznek egymástól, a harcrendbe történő szétbontakozás nagyon bonyolult és jelentős problémákat okoz az utánpótlás (hadtáp) megszervezésében. Mindemellett, az egyes hadműveletek megszervezése és irányítása további megoldandó kérdéseket vet fel, amelyeket elméleti síkon is szükséges megérteni és az adekvát válaszokat kidolgozni. A szerző művében a hadműveleti tervezés és végrehajtás fő feladataként a megsemmisítő mély hadművelet elmélete alapjainak kidolgozását határozta meg.⁴

A hadműveletek jellegét az I. világháború és az akkor megjelent haditechnikai eszközök (harckocsik és repülőgépek) alapvetően változtatták meg, a fejlődés két irányban idézett elő változásokat: egyrészt az arcvonalak kiszélesedésében, másrészt

² Isszerszon, Georgij Szamojlovics (1898–1976). Részt vett a polgárháborúban, 1924-ben elvégezte a Katonai Akadémiát, majd különböző parancsnoki és törzsbeosztásokban szolgált. 1936-ban a Vezérkari Akadémia Hadműveleti művészet tanszékének vezető professzora lett. Innen ment nyugdíjba 1955-ben. Fontosabb írásai: *A hadműveleti művészet fejlődése* (1932), *A mély hadművelet alapjai* (1933), *A hadművelet vezetésének alapjai* (1938), *A küzdelem új formái* (1940). Holecz József: A Geraszimov-doktrína – Egy másik megvilágításban. *Felderítő Szemle*, 16. (2017), 3–4. 5–28. 22.; *A harckocsi csapatok fejlődése*. G-portál, 2007.

³ Resperger István: A gépesített hadviselés elmélete és megvalósítása, a Blitzkrieg. *AETAS*, 22. (2007), 4. 34.

⁴ Ölvedi Ignác (szerk.): *Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből 1917–1940*. Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Hadművészet Története Tanszék, 1969. 55–56.

az egységek mélységben megvalósuló tagozódásában. Isszerszon tábornok felismerte a változásokat, álláspontja szerint a jövő küzdelmeiben az egyes arcvonalak további szélesedése várható, emellett a mozgósítás tempójának növekedése a hadműveletek sűrűségének növekedését is eredményezni fogja.⁵

A gépesítettség növekvő fokára tekintettel, a hadművelési manőverezés lehetőségei bővülnek, a veszélyeztetett szárnyak gyorsan meghosszabbíthatóak, így a jövő parancsnokainak és hadművelési tervezőinek tényként kell elfogadniuk azt, hogy a megkerülő manőverek helyét a frontális támadások veszik át, amelyeket ugyanolyan határozottan kell végrehajtani, mint a megkerülő csapatmozgásokat, és amelyeknek ki kell terjedniük a korszerű védelmi lépcsők teljes mélységére. Georgij Isszerszon az 1930-as évek elején felállított teóriájában az első védőöv mélységét (hadosztályra vonatkoztatva) 6-8 kilométerben határozta meg, a második védőöv (hadosztálytartalék) az első védelmi vonaltól mintegy 8-10 kilométerre helyezkedik el. A hadseregtartalék körülbelül 20-25 kilométer távolságban diszlokál, ezen egységek képezik a harmadik védőövet. A hadseregtartalék mögött további 25-40 kilométer távolságra helyezkednek el az ellátóegységek, amelyek képesek fogadni az új tartalékokat. A korszerű hadművelési mélység kiterjedése ily módon elérheti a 60-100 kilométert, amelyet a jövő támadó hadműveletei le kell hogy küzdjenek.⁶

A nagy mélységben folyó küzdelmek központi kérdése annak tisztázása (felderítése), hogy a szemben álló erők milyen mélységben tagozódnak, és milyen mértékben képesek az ellenállás kifejtésére. A szerző az I. világháború eseményeit elemezve leszögezte, hogy az előretöréssel párhuzamosan nő az ellenállás ereje, amely a támadás végcéljához közeledve éri el a kulminációs pontját, így a legnagyobb erő kifejtéssel a tervezőknek az adott hadművelet befejező időszakában kell számolniuk. A korszerű ellenállási vonalak mélyen lépcsőzöttek, egyetlen csapással nem zúzhatóak szét, emiatt a hadművelési felépítésnek is nagy mélységben kell megvalósulnia oly módon, hogy a támadási végcél megközelítése függvényében fokozható legyen az erő kifejtés. A támadás erőcsoportosítása azonban nem korlátozódhat az erők részenkénti bevetésére, annak egymás után következve, folyamatosan kell megtörténnie. A szükséges erő- és haditechnika mennyiségi meghatározása nem csupán az arcvonal szélességének függvénye, a tervezés során a művelet mélysége is tekintetbe veendő.⁷

Míg Clausewitz⁸ tábornok a hadászati tartalékok képzését feleslegesnek tartotta, von Schlieffen tábornok ezt már realitásként kezelte, ő azonban a tartalékok szerepét az arcvonalak meghosszabbításában látta. Isszerszon tábornok a művében a tartalék szerepét jelentősen átértékelte, álláspontja szerint ezek elsődleges feladatává a hadművelési erő kifejtés mélységben történő fenntartása vált: a hadművelési és hadászati tartalékok kérdésköre az 1930-as évekre már a hadművelési lépcső körébe került át, amely mögött, a mélységben már kirajzolódtak a hadászati lépcsők körvonalai.⁹

⁵ Ölvedi (1969) i. m. 56.

⁶ Ölvedi (1969) i. m. 58.

⁷ Ölvedi (1969) i. m. 59.

⁸ Clausewitz, Carl Philipp Gottlieb von (1780. 06. 01. – 1831. 11. 16.) porosz tábornok, hadtörténész, valamint katonai teoretikus. Legismertebb munkája a hadtudomány egyik alapművének számító többkötetes könyve, amelynek címe: *A háborúról. Carl von Clausewitz*. Wikipédia.

⁹ Ölvedi (1969) i. m. 60.

2. A hadműveletek mélységi tagozódása

Az 1930-as évek elejére nyilvánvalóvá vált a tábornok számára az, hogy a jövő fegyveres konfliktusaiban a mozgósítás fokozatos jelleget fog öltetni, a lépcsős mozgósítás pedig a hadászati erőnkifejtés lépcsőzött megvalósítását fogja eredményezni. A katonai erők lépcsőzötten megvalósuló küzdelembe vetése mind hadászati, mind pedig hadműveleti szinten is szükségessé válik, tekintettel arra is, hogy az egyes hadseregek rendelkezésére álló haditechnikai eszközök hatótávolságában és lőtávolságában jelentős fejlődés mutatkozik. Míg a napóleoni háborúk során a főerők közvetlenül a harcmező előtt bontakoztak szét, a 19. század második felében egyre inkább előtérbe került a menetből történő szétbontakozásra és a találkozójárat-tevékenység folytatására való törekvés, köszönhetően a tüzérség hatótávolságának megnövekedésére. A jövő csatái már nagy távolságokból fognak megkezdődni, s a harcászati távolságok (például menetbiztosítás távolsága) is megnőnek.¹⁰

Hadműveleti vonatkozásban azonban a távolság más dimenziókat képvisel, ezen esetben ugyanis amennyiben a hadseregparancsnok vezetni kívánja a csapatait a mély hadművelet során, úgy az ellenséges hadműveleti csapást megelőzően, a szétbontakozás kezdetére meg kell hoznia elhatározását. Ehhez azonban a főerőktől 1-2 napi menettávolságra elhelyezkedő csoportosítással kell rendelkeznie. A jövő küzdelmei során Izserszon tábornok szerint kísértetni fog a napóleoni múlt, ugyanis újra megjelenik majd a hadseregelővéd kategóriája, a találkozójárat azonban a harcászat szintjéről átkerül hadászati szintre, az elővéd előretolt alegységei által megkezdett találkozójárat hadműveleti szinten találkozójáratba fordul át, amikor is az elővéd a hadseregelővéd feladatát látja majd el. A támadás hadműveleti felépítése ennek okán mélylépcsős formát fog öltetni.¹¹

A fenti okfejtés a gyakorlatban a következő módon valósulhat meg:

- a légierő a háború első óráiban tömeges bevetésekkel távolsági csapásokat mér az ellenséges állásokra, illetve infrastruktúrára;
- a légierő műveleteit közvetlenül követően a szárazföldi haderőnem gyorsan mozgó egységei (gépesített lovas-, gyalogos- és harcokcsiegységek) képezik az első elővédlépcsőt, feladatuk az ellenséges csoportosítás megbontása, a szétbontakozásuk megakadályozása;
- az elővéd küzdelmei során az összefegyvernemi gyalogos-magasabbegységek főerőként fokozatosan (nem egyszerre) megérkeznek a hadszíntérre, és felveszik a harcot. A főerők is lépcsőzötten avatkoznak be a küzdelembe, létrehozva ezzel a második és harmadik hadműveleti lépcsőt;
- az első hadászati lépcső mozgásba lendülésével párhuzamosan, az ország mélységében már körvonalazódnia kell a mozgósítás következtében a második hadászati lépcsőnek, így, a fentiek alapján, az egész hadászati lépcső mintegy 250-300 kilométer mélységet tesz ki.¹²

¹⁰ Ölvedi (1969) i. m. 61.

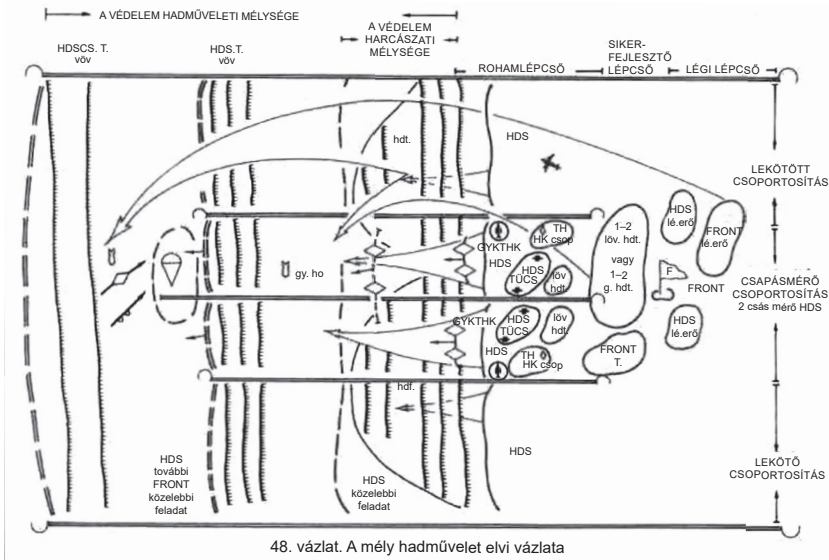
¹¹ Ölvedi (1969) i. m. 61-62.

¹² Ölvedi (1969) i. m. 62.

Mindebből levonható az a következtetés, hogy míg a vonalhadászat korában az ütközet elkülönült a hadművelettől, addig a mélyhadászat időszakában a hadművelet és az ütközet szervesen összekapcsolódik, közöttük időben és térben elmosódnak a határok. A jövő háborúinak ütközetei a növekvő hadműveleti erő kifejtések folyamatában az arcvonal szélességében alakulnak ki és a mélységében fejeződnek be. A szemben álló haderők a rendelkezésükre álló forrásokat fokozatosan vetik be, a végső siker azé a féle lesz majd, amelyik mélyebb hadműveleti felépítéssel rendelkezik.¹³

3. A mélységi áttörés jelentősége, a hadműveleti felépítés

A szerző szerint az arcvonalakat döntő hadműveletekben célszerű majd áttörni, amit a teljes ellenséges mélységre szükséges kifejleszteni, és el kell érni a végső célt, azaz az arcvonal teljes összeomlását. A harcokocsik (gyorscsapatok), a messze hordó tüzérség és a légi erő alkalmazása az áttörés harcászati problémáját megoldják, a hadműveleti tevékenységnek azonban csak egyik elemét jelentik. A jövő háború során az ellenség megsemmisítése csak azon esetben végrehajtható, amennyiben a harcászati áttöréshez szükséges erőkön kívül az adott vezető rendelkezésére állnak a harcászati áttörés mélységbe való kifejlesztéséhez szükséges erők is. A győzelem azé a féle lesz, amelyik mélyebb és erősebb lépcsőkkel rendelkezik.¹⁴

1. ábra: A mély hadművelet elvi vázlat

Forrás: M. Szabó Miklós: Az európai hadügy fejlődése a XIX–XX. században. Előadás. 143. kép

¹³ Ölvedi (1969) i. m. 63.

¹⁴ Ölvedi (1969) i. m. 63–64.

A modern áttörő hadművelet – a szerző szerint – az alábbi módon kell hogy felépüljön:

- a háború kezdeti szakaszában az elővédegyeségek megkezdik az ütközetet, az átkaroló manőver lehetősége megszűnik, és megindul a hadműveleti áttöréssel kapcsolatos tevékenység;
- a gépesített magasabbegységekből álló elővédet – miután biztosította a főerők szétbontakozását – a szárnyak irányában kivonják, ezt követően a hadműveleti felépítés mélységébe kerül át;
- az elővéd helyébe érkező összefegyvernemi hadsereg(ek) összefüggő arcvonalat hoznak létre, a jelentős számú harckocsival és tüzérséggel megerősített összefegyvernemi magasabbegységek alkotják a rohamlépcsőt, amelynek harcait a légiőrnök is támogatnia szükséges;
- mögöttük a korábban elővédként küzdő, nagyszámú, gyorsan mozgó egységből (amelyek az első lépcsőt alkották és szárnyirányban kitértek) megalakul a sikerkifejlesztő lépcső.¹⁵

A fent ismertetett tagozódás és manőverek garantálhatják az áttörés mélységi sikerét, a hadművelet célját, hogy egyidejűleg szétverje és felgöngyölítse a védelem teljes hadműveleti mélységét, ugyanis a rohamlépcső harcászati sikere következtében az első védelmi öv megroggyan, az ellenséges arcvonalon rés keletkezik, amelyet a sikerkifejlesztő lépcsőnek ki kell használnia. A sikerkifejlesztő lépcsőt megelőzi a légiőrnök, amely haderőnem az áttörési szakasztól nagyobb távolságra lezárja az ellenséges tartalékok előremozgásának a lehetőségét.¹⁶

A mély hadművelet végrehajtása során a hadműveleti manőverezés két típusa (összpontosított csapásmérés és megkerülő csapás) összekapcsolódik, a rohamlépcső széles arcvonalon (frontálisan) fejt ki a tevékenységét, ezzel szemben a sikerkifejlesztő lépcső központosított csapást mér a védelem mélységében.¹⁷

Isszerszon tábornok művében a mélységi hadműveleteket ütközetek sorozataként írta körül, ebből pedig levonta azt a következtetést, hogy a jövő konfliktusaiban a hadműveleti vezetés mindenekelőtt szervezési „művészetként” határozható meg, ahol és amikor a vezetésnek előre meg kell határoznia a hadművelet megszervezésének és vezetésének technikáját.¹⁸

Felhasznált irodalom

- A harckocsi csapatok fejlődése.* G-portál, 2007. Elérhető: <http://szantomihaly.gportal.hu/gindex.php?pg=16866170&nid=2862485> (A letöltés dátuma: 2019. 01. 19.)
- Carl von Clausewitz.* Wikipédia. Elérhető: https://hu.wikipedia.org/wiki/Carl_von_Clausewitz (A letöltés dátuma: 2021. 01. 20.)

¹⁵ Ölvedi (1969) i. m. 64.

¹⁶ Ölvedi (1969) i. m.

¹⁷ Ölvedi (1969) i. m. 65.

¹⁸ Ölvedi (1969) i. m. 67.

- Holecz József: A Geraszimov-doktrína – Egy másik megvilágításban. *Felderítő Szemle*, 16. (2017), 3–4. 5–28. Elérhető: www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2017-3-4.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 01. 19.)
- M. Szabó Miklós: Az európai hadügy fejlődése a XIX–XX. században. Előadás.
- Ölvedi Ignác (szerk.): *Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből 1917–1940*. Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Hadművészet Története Tanszék, 1969.
- Resperger István: A gépesített hadviselés elmélete és megvalósítása, a Blitzkrieg. *AETAS*, 22. (2007), 4.

